

Notes breus (flora)

Una nova localitat de *Limodorum trabutianum* Battand. per a Catalunya

A new locality of *Limodorum trabutianum* Battand. for Catalonia

Rebut: 28.10.95
Acceptat: 29.04.96

Limodorum trabutianum Battand. va ser descrit per primera vegada per Battandier & Trabut (1886). Aquest tàxon, que d'altres autors classifiquen com a subespècie de *L. abortivum* (L.) Swartz (Maire, 1959; Moore, 1980 i Bolòs *et al.*, 1990), ha estat àmpliament discutit per Baumann & Hoffmann (1985), els quals conclouen que es tracta d'una espècie ben diferenciada, categoria també admesa per Silvestre (1987), Buttler (1991) i Delforge (1995).

A la península Ibèrica va ser citat per primera vegada de Portugal per Coutinho i Sampaio (Baumann & Hoffmann, 1985). Per a Espanya la primera citació va ser de Caballero (1945). A Catalunya no va ser indicat fins al 1980, per Baumann, de la província de Tarragona. Aquesta ha estat l'única citació publicada per a Catalunya.

La nova localitat va ser trobada per nosaltres el maig de 1992 al terme municipal de Castellfollit del Boix (comarca del Bages, UTM 31T CG81), on ha estat observat durant quatre anys consecutius i on hem

pogut comptabilitzar el següent nombre de peus: 20 (1992), 92 (1993), 43 (1994), 80 (1995). Es troba a uns 650 m d'altitud, sobre substrat calcari (amb un pH del sòl de 8,20) i en exposició al NE. La vegetació correspon a un *Aphyllantion* amb *Pinus halepensis*.

Creiem que, a part de les dues localitats catalanes conegudes fins ara de *Limodorum trabutianum*, n'hi ha d'haver d'altres, que poden haver passat inadvertides per la relativa similitud d'aquesta espècie amb *L. abortivum*, similitud que s'esvaeix en observar les característiques de la flor. En aquesta nova localitat les flors de *L. trabutianum* no tenen esperó, presenten un label linear-espatulat i inarticulat i tenen estaminodis petaloïdes que s'allarguen fins a recobrir bona part de la superfície estigmàtica (fig. 1). Entre els peus de *Limodorum trabutianum* n'hi ha tres de *Limodorum abortivum* que presenten un llarg esperó, label amb epiquil i hipoquil evidents i sense estaminodis (fig. 2). En els quatre anys d'observacions no s'ha pogut constatar la presència de cap híbrid entre ambdues espècies malgrat que conviuen en el mateix indret.

JORDI CAÑELLAS & ANNA GUÀRDIA

Unitat de Botànica. Dept. de Biologia Animal, Vegetal i Ecologia. Facultat de Ciències. Universitat Autònoma de Barcelona. E-08193 Bellaterra.

FIG. 1. *Limodorum trabutianum* Battand.

FIG. 2. *Limodorum abortivum* (L.) Swartz

Sicyos angulatus* L. al Gironès**Sicyos angulatus* L. in Gironès (Catalonia)**

Rebut: 06.11.95
 Acceptat: 29.04.96

Cucurbitàcia anual que hem recollit al llarg del riu Ter, als municipis de Girona, Celrà i Bordils (Gironès, quadrats UTM 31T DG84, DG85 i DG95), entre els 40 i 65 m d'altitud. Es fa en el domini del bosc de ribera, a les salzedes i pollancredes que colonitzen els sorrals de la llera i els marges del riu, on és localment abundant.

Originària de l'est d'Amèrica del Nord, fou introduïda a Europa a principis del segle XVIII com a ornamental (Fournier, 1952, vol. III: 333) i es troba naturalitzada en llocs humits a diversos països europeus. No en coneixem cap indicació a la península Ibèrica (Casasayas, 1989; Castroviejo, 1993), ni l'hem vista mai plantada o cultivada a les comarques gironines.

Es tracta d'una planta anual enfiladissa, amb circells ramificats i monoica, caràcters que la diferencien de *Bryonia cretica* L. que creix també en aquests ambients. Presenta fulles cordades, les basals amb un limbe de més de 15 cm, i flors axil·lars amb periant blanquinós en inflorescències pedunculades. Les flors masculines es disposen en raïm i presenten tres estams amb els filaments connats, mentre que les femenines es troben en glomèruls pènduls, amb un ovari unilocular que conté un sol primordi seminal. El fruit és ovoide i sèssil, hirsut en estat juvenil i recobert d'agullons prims amb petites setes retrorses, que a la maduresa assoleix uns 15 mm de llargada i esdevé coriàci (vegeu fig. 3).

ENRIC FÀBREGAS, LLUÍS VILAR & JOAN FONT

Departament de Ciències Ambientals. Plaça Hospital, 6. E-17071 Girona.

Sobre la presència de *Verbena bonariensis* L. al delta del Llobregat (Barcelona)**About the presence of *Verbena bonariensis* L. in the Llobregat Delta (Barcelona)**

Rebut: 27.11.95
 Acceptat: 02.07.96

El dia 21 de juny de 1995 vàrem trobar un exemplar de *Verbena bonariensis* L. en plena floració, d'aproximadament dos metres d'alçada, ramificada a nivell del terra en tiges erectes i quadrangulars. Les flors presentaven una coloració rosada, en contrast amb el color blau de la descripció facilitada per Amaral Franco (1972).

Aquesta espècie al·lòctona d'origen neotropical va ser citada per primera vegada a Catalunya (embassament d'Utxesa-Secà, Lleida) per Conesa (1991), qui va donar una relació de les poques localitats conegudes fins ara a la península Ibèrica on ha estat trobada aquesta planta, a les quals s'afegiria el delta del Llobregat.

El lloc on va ser trobada és un prat humit en una clariana de la pineda litoral de Gavà (UTM DF1769). En aquest prat predominen *Saccharum ravenae* i *Scirpus holoschoenus* (associació *Eriantho-Holoschoenetum australis*) i altres espècies herbàcies com *Lotus corniculatus*, *Parentucellia viscosa*, *Verbena officinalis*, *Daucus carota*, *Scabiosa atropurpurea*, etc. En la zona és habitual la presència de cavalls pasturant; així mateix J. A. Conesa també va trobar *Verbena bonariensis* en una zona humida i freqüentada pel ramat.

Una de les tiges va ser recol·lectada i es

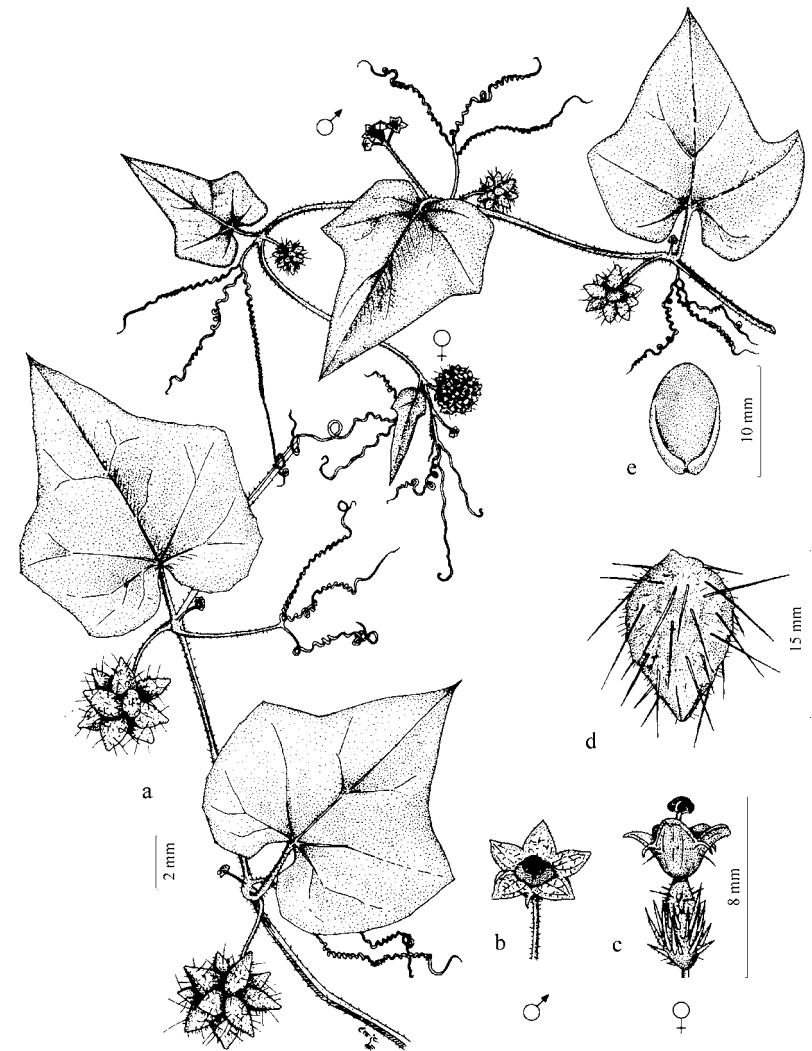

FIG. 3. *Sicyos angulatus*, illa del Ter, Girona (HGI 9288): a) port general; b) flor masculina; c) flor femenina; d) fruit; e) llavor.

Sicyos angulatus, illa del Ter, Girona (HGI 9288): a) general view; b) male flower; c) female flower; d) fruit; e) seed.

va dipositar a l'herbari de l'Institut Botànic de Barcelona (BC).

CARLOS MACÍAS, VALENTÍN GONZÁLEZ & RAFAEL DEL HOYO

CISEN (Centre per a la investigació i salvaguarda dels espais naturals) - Grup de Flora. Centre Cívic Jardins de la Pau. E-08820 El Prat de Llobregat.

Solanum elaeagnifolium Cav. al Baix Camp

Solanum elaeagnifolium Cav. in Baix Camp (C-S Catalonia)

Rebut: 01.02.96
Acceptat: 02.07.96

Descrita per primer cop a la península per Cavanilles el 1794 a partir d'exemplars cultivats al Jardí Botànic de Madrid, no és fins fa pocs anys que s'esmenta com a espècie nova per a la flora del País Valencià (Carretero, 1979). Posteriorment Masalles (1984) la cita al Principat, a Barcelona, prop de l'Hospitalet del Llobregat, d'on segons el mateix autor l'espècie probablement ha desaparegut com a conseqüència de l'edificació del descampat on es trobava. Casasayas (1986) la cita a Sant Fruitós de Bages, i afegeix posteriorment a les dades ja esmentades una citació a Barcelona i una de més meridional a Torredembarra (Casa-sayas, 1989).

Observada més al sud, a Coldejou (Baix Camp), 460 m (CF25), vora un carrer de la part alta del poble, en un petit erm en pendent tallat per un marge, en el qual és abundant i probablement s'ha escampat gràcies als seus rizomes. A meitat del mes

de setembre de 1994 estava fructificada i encara mantenia algunes flors.

Els plecs-testimoni d'aquesta citació han estat dipositats a l'Herbari de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona (BCC).

ANTON AYMEMI

Duesaigües, 3, esc. A. E-43203 Reus.

Thymus mastichina L. a la Selva

Thymus mastichina L. in la Selva (E Catalonia)

Rebut: 23.02.96
Acceptat: 02.07.96

Present en una antiga pedrera de Susqueda, al nord de l'embassament, a tocar de la paret de la presa (3IT DG6048, 440 m). En aquesta localitat ocupa la part central planera de la pedrera, sobre esquistos, on és abundant en un pradell d'annuals dels *Thero-Brachypodium* d'una superfície aproximada de 200 m². Es tracta d'una espècie silicícola de les brolles muntanyenques, freqüent al nord-oest de la península Ibèrica (Montserrat, 1984) i molt poc abundant a les terres catalanes, on ha estat indicada només del territori serrànic (Aguilella *et al.*, 1994). Els exemplars van ser recol·lectats en flor el mes de juny i es troben dipositats a l'Herbari de la Universitat de Girona (HGI 8881, 9319).

XAVIER VIÑAS, LLUÍS VILAR & JOAN FONT

Departament de Ciències Ambientals. Plaça Hospital, 6. E-17071 Girona.

Cistus x ledon Lam., *Aster lynosiris* (L.) Bernh. i *Senecio inaequidens* L., tres plantes interessants de la flora catalana

Cistus x ledon Lam., *Aster lynosiris* (L.) Bernh. and *Senecio inaequidens* L., three interesting plants from Catalan Flora

Rebut: 02.07.96
Acceptat: 07.10.96

1. *Cistus x ledon* Lam., pro sp.
= *C. laurifolius* L. x *C. monspeliensis* L.
Osona: Aiguafreda, carena de Fondrats, DG4125, 850 m, freqüent entre els progenitors, 4-VI-1996, Bonet & Vicens, BCF 41450.

L'existència d'aquest híbrid a la vall de l'Avencó ja fou detectada per Font i Quer

(1920) «In Catalonia, Montseny, in cistetes Vall de l'Avencó, 500 m alt, Gros, 2 Jun 1920», BC 06374; «In horto botanico Musei ex planta Montseny», BC 06373. El seu redescobriment –en un altre indret, atesa la diferència d'altituds– ens ha permès d'aprofundir en el seu coneixement.

Tot i que en el gènere *Cistus* els híbrids interespecífics són molt freqüents (Warburg, 1930: 5-6; Dansereau, 1939: 21-25; Grosser, 1903), s'ha de remarcar que *C. x ledon* és un dels més rars (Dansereau, 1939: 22). És conegut, sobretot, del sud de França: Narbona i Sigean, a l'Aude, i de Montpeller i Murviel, a l'Herault (Willkomm, 1856; Grosser, 1903); Warburg (1930) hi afegeix també el departament dels Pirineus Orientals sense aportar localitats precises (tal vegada interpreta al peu de la lletra l'àrea de distribució indicada per Grosser, l.c.: «Pro-vence, Languedoc und den Ost-Pyrenäen»). A la península Ibèrica, l'altra citació fiable és la

TAULA I. Caràcters diferencials entre *Cistus laurifolius*, *C. x ledon* i *C. monspeliensis*.
Discriminant characters for *Cistus laurifolius*, *C. x ledon* and *C. monspeliensis*.

	<i>C. laurifolius</i>	<i>C. x ledon</i>	<i>C. monspeliensis</i>
Fulles	ovatalanceolades peciolades	oblongolanceolades breument peciolades	linearlanceolades sèssils
Revers de la fulla	llis	± reticulat	reticulat
Inflorescència	umbel·liforme amb 1-7 flors + 0-2 flors inferiors	cima amb flors de 2 en 2, o de 3 en 3	cima unilateral de flors solitàries
Sèpals	3	3 de grans + 0-2 de petits	5
Pilositat dels sèpals	Pèls estrellats nombrosos i alguns pèls simples, llargs	Alguns pèls estrellats i molts pèls simples, llargs	Pèls simples, llargs
Diàmetre de la flor	53-60 mm	32-42 mm	18-25 mm
Pol·len	% fèrtil > 99% gros (47-55 µm)	% fèrtil < 1% petit (30-37 µm)	% fèrtil > 99% gros (45-50 µm)

d'Alcaraz *et al.* (1989) de la província de Múrcia; la indicació de Cutanda a Madrid, ja fou posada en dubte per Willkomm i Pau (cf. Font i Quer, l.c.).

El fet que la seva presència hagi tingut caràcter estable al llarg de setanta-cinc anys ens ha fet considerar la possibilitat que els individus híbrids fossin fèrtils o s'haguessin estabilitzat genèticament mitjançant al·lopoliploïdia. Els resultats obtinguts són negatius: hem examinat el pol·len de dos exemplars utilitzant el tintatge amb blau de lactofenol (Stanley & Linskens, 1974) i ha resultat ser tot ell estèril. També hem fet un recompte cromosòmic d'un tercer individu, que ha presentat el mateix nombre ($2n = 18$ cromosomes) que els parentals; no ha estat possible observar-hi el comportament meiótic. Podem concloure que *C. monspeliensis* x *laurifolius* és inviàble, però que es produeix amb prou regularitat com per mantenir una població estable.

Per tal de facilitar-ne la identificació, presentem a la taula I els caràcters diferencials de l'híbrid, el quals són sempre intermedis entre els dos progenitors.

2. *Aster linosyris* (L.) Bernh.

Vallès Oriental: prop d'Aiguafreda, terme municipal de Tagamanent, en un llom al SE de la riera de l'Avencó, DG 3923, *Brachypodium retusi*, 18-X-1992, Salvador & Vicens, BCF 37752.

Alt Empordà: Bassegoda, DG78, en *Aphyllantion*, a 850 m.s.m., 22-VII-1985, Molero & Rovira, BCF 39938.

Aquestes dues localitats representen novetats comarcals d'aquesta composta de floració autumnal. Fins ara era coneguda d'Osona, el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Berguedà, la Garrotxa i el Baix Llobregat (Carrillo & Ninot, 1984; Bolòs & Vigo, 1996). Subscribem les opinions d'aquests autors sobre la certesa que

prospeccions florístiques més acurades completaran la distribució real de l'espècie.

3. *Senecio inaequidens* DC.

Vallès oriental: Cànoves, embassament de Vallfornés, DG4518, Salvador & Vicens, 24-X-1993, BCF 39940. Canovelles, carrers, ambients ruderals, DG3908, Vicens, 26-X-1994, BCF 39939.

Andorra: Andorra la Vella, Moreno *et al.*, 9-X-1993, BCF 38323.

Alt Empordà: marge de la carretera N-II, entre Pont de Molins i el trencall de Biure, DG98, Vallès, 27-V-1996, BCF 41263.

Neòfit d'origen sudafricà en ràpid procés d'expansió. Casasayas (1989) l'havia assenyalat de l'Alt Empordà, a la Jonquera, i del Vallès Oriental, entre l'Ametlla i la Garriga. En aquest indret hem observat com s'estén vers el Figueró i d'aquí s'enfila per les pistes forestals del Montseny en direcció a can Plans fins als 500 m d'altitud. Bolòs & Vigo (1996) afegeixen l'Alta Cerdanya, el Rosselló, la Selva i Andorra. L'hem vist, abundant, en marges de carretera de l'Alta i la Baixa Cerdanya. Aportem també aquí notícia d'un plec testimoni de la seva presència a Andorra. Ocupa ambients força alterats per l'home, com talussos, terres remogudes i marges viaris. Caldrà fer un seguiment de la capacitat de propagació d'aquest invasor.

JOSEP VICENS

Laboratori de Botànica. Facultat de Farmàcia. Universitat de Barcelona. Av. Joan XXIII. E-08020 Barcelona.

Bibliografia

AGUILELLA, A.; CARRETERO, J. L.; CRESPO, M. B.; FIGUEROLA, R. & MATEO, G. 1994. *Flora vascular rara, endèmica o amenaçada de la comunitat valenciana*. Conselleria de Medi Ambient. Generalitat Valenciana. València.

ALCARAZ, F.; SÁNCHEZ-GÓMEZ, P.; ROBLEDO, A. & RÍOS, S. 1989. Fragmenta chrologica occidentalia, 2061-2097. *Anales Jard. Bot. Madrid*, 45 (2): 540-543.

AMARAL FRANCO, J. 1972. *Verbena*. In: *Flora Europaea*, vol. 3 (T.G. Tutin *et al.*, Eds.). Cambridge Univ. Press. Cambridge. p. 122.

BATTANDIER, J. A. & TRABUT, L. C. 1886. *Atlas de la Flore d'Alger*. 1. A. Jourdan. Alger.

BAUMANN, H. & HOFFMANN, V. 1985. Zur Systematik und Verbreitung von *Limodorum trabutianum* Battand. *Mitt. Bl. Arbeitskr. Heim. Orch. Baden-Würt.*, 17 (2): 161-185.

BOLÒS, O. & VIGO, J. 1996. *Flora dels Països Catalans*, vol. 3. Barcino. Barcelona.

BOLÒS, O.; VIGO, J.; MASALLES, R. M. & NINOT, J. M. 1990. *Flora manual dels Països Catalans*. Pòrtic. Barcelona.

BUTTLER, K. P. 1991. *Field Guide to Orchids of Britain and Europe*. The Crowood Press. Wiltshire.

CABALLERO, A. 1945. Apuntes para una flòrula de la Serranía de Cuenca. *Anales Jard. Bot. Madrid*, 6: 516-519.

CARRETERO, J. L. 1979. *Solanum elaeagnifolium* Cav. y *Cuscuta campestris* Yuncker, nuevas especies para la flora española. *Collect. Bot.*, 11: 143-154.

CARRILLO, A. & NINOT, J. M. 1984. *Aster linosyris* (L.) Bernh. al Baix Llobregat. In: *Notes breus sobre la flora dels Països Catalans*. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 51: 175-176.

CASASAYAS, T. 1986. *Solanum elaeagnifolium* Cav. al centre de Catalunya. In: *Notes breus*. *Collect. Bot.*, 16(2): 425.

CASASAYAS, T. 1989. *La flora al·lòctona de Catalunya*. Tesi doctoral inèdita. Facultat de Biologia. Universitat de Barcelona.

CASTROVIEJO, S. (Ed.) 1993. *Cucurbitaceae*. In: *Flora Iberica*. vol. 3 (S. Castroviejo *et al.* Ed.). C.S.I.C. Madrid. p. 454-470.

CONESA, J. A. 1991. *Sisyrinchium platense* I. M. i *Verbena bonariensis* L., dues plantes Sud-Americanes noves per a la flora Catalana. In: *Notes breus sobre la flora dels Països Catalans*. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 59: 149-152.

DANSEREAU, P. 1939. Monographie du genre *Cistus*. *Boissiera* 4: 3-90.

DELFORGE, P. 1995. *Orchids of Britain and Europe*. Harper Collins. London.

FONT I QUER, P. 1920. Noves troballes de plantes del Montseny. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 20: 16-21.

FOURNIER, P. 1952. *Arbres, arbustes et fleurs de pleine terre*, vol. 3. P. Lechevalier. Paris.

GROSSER, W. 1903. *Cistaceae*. In: *Das Pflanzenreich*, 14 (A. Engler, Ed.). W. Engelmann. Leipzig.

MAIRE, R. L. 1959. *Flore de l'Afrique du Nord*, vol. VI. P. Lechevalier. Paris.

MASALLES, R. M. 1984. Una localitat catalana de *Solanum elaeagnifolium* Cav. In: *Notes breus sobre la flora dels Països Catalans*. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 51: 179.

MONTERRAT, J. M. 1984. Areas y límites de dis-

tribución de algunas plantas pirenaicas. *Collect. Bot.*, 15: 311-341.

MOORE, D. M. 1980. *Limodorum* Boehmer. In: *Flora Europaea*, vol. 5. (T.G. Tutin *et al.* Ed.). Cambridge University Press. p. 329.

SILVESTRE, S. 1987. *Orchidaceae*. In: *Flora Vasculare de Andalucía Occidental*, vol. 3. (B. Valdés *et al.*, Eds.) Kettes. Barcelona. p. 498-499.

STANLEY, R. G. & LINSKENS, H. F. 1974. *Pollen Biology, Biochemistry and Management*. Springer Verlag. Berlin-Heidelberg.

WARBURG, O. 1930. A preliminary study of the genus *Cistus*. *J. Hort. Soc.*, 55(1): 1-52.

WILLKOMM, M. 1856. *Icones et Descriptiones Plantarum novarum criticarum et rariorum Europae austro-occidentalis praecipue Hispaniae*. 2. A.H. Payne. Leipzig.